

TÜRKİYE'DE HALK EĞİTİMİ

Yazan: ANIL ÇEÇEN

Halk eğitimi kavramı temelde tartışmalıdır. Bilişsel olarak bu kavramın tanımı üzerinde bir anlaşma sağlanamamıştır. Halk eğitimi ile belirtilmek istenenler için daha başka terimler de kullanılmaktadır. Kitle eğitimi, yığın eğitimi, toplum eğitimi, temel eğitimi, sosyal eğitim ve yaygın eğitim terimleri de bu amaçla kullanılmaktadırlar. Halk eğitimi konusu kalkınma planları, yasalar, çeşitli kuruluşlar ve ilgili uzmanlarca değişik anlaşılmış ve yorumlanmıştır.

Halk eğitimi tanım olarak çeşitli yaş ve eğitim düzeyindeki bireylerin ilgi, istek ve yetenekleri dikkate alınarak onların ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini sağlayıcı, çeşitli süre ve düzeylerde yapılan eğitim, üretim, rehberlik ve uygulama çalışmalarının tümüdür. Halk eğitimi çalışmalarının yöneleceği yetişkinlerin okul ya da zorunlu öğrenim çağını geride bırakmış olmak yanında bir önemli niteliği de bunların toplumda sorumlu birer rol almış üretici duruma geçmiş bireyler olmalarıdır. Halk eğitimi daha çok okullar düzeyinde örgütlenmiş bulunan örgün eğitim çalışmalarını dışında kalan çalışmaları içerir. Halk eğitiminde yeteneklerini, hareketlerini geliştirmek üzere yetişkinin eğitilmesi başlıca amaçtır.

Olanak eşitliğinin sağlanmadığı köy - kent, kadın - erkek geri gelişmiş bölge ayrımlarının bulunduğu bir toplumda devletin örgün eğitim olanaklarından gerektiği gibi yararlanamayan geniş halk yığınları için örgün eğitim dışında halk kitlelerinin eğitime gidilmesi zorunludur. Okul dışı eğitimin kazandığı toplumsal ekonomik boyutlar yanında yönelinilecek kitlenin çok geniş olması halk eğitimine yığınların yetiştirilmesi görevini de yüklüyor. Örgün eğitimden yararlanamayan milyonları eğiterek eğitimde olanak eşitliğinin gerçekleştirilmesi ve eğitim politikasında halk eğitimine

ağırlık verilmesi Türkiye'nin bugünkü koşullarında kaçınılmaz bir duruma gelmiştir.

Türkiye'de halk eğitimi çalışmalarının yaklaşık olarak bir yüz-yıllık geçmişi vardır. Osmanlı döneminde 1865 yılında İstanbul'da Çıraklık Mektebi'nin açılması ve halka ders verilmesi ile ilgili bir yönetmeliğin hazırlanması bu konuda atılan ilk adımdır. 1913 yılında yeni bir yasa çıkarılarak yaygın eğitim düzenlenmiştir. Ayrıca gece kursları ve halk konferansları yeniden ele alınmıştır. Cumhuriyetin kurulması bu alanda tam bir dönüm noktası olmuştur. Atatürk'ün öncülüğü ile girilen çeşitli alanlardaki çalışmalar ve reformlar yanında halk eğitimi çalışmalarına da geniş yer verilmiş ve kısa zamanda çok önemli sonuçlar alınmıştır. Harf devriminden sonra geniş bir okuma - yazma seferberliğine girilmiştir. 1932'de Halkevlerinin kurulması halk eğitimi çalışmalarının kurumlaştırılmasını sağlamıştır. Altıbine yakın şubesi ile Halkevleri ülkenin dörtbir yanında örgütlenmiş ve Türk devriminin halkçılık ilkesine gerçeklik kazandırmıştır. Halkevlerinin yanı sıra Köy Enstitülerinin kurulması diğer bir önemli adım olmuş ve köy toplumunun uyanmasına geniş katkılarda bulunmuştur. Halkevleri ve Köy Enstitülerinin yoğun çalışmaları sonucunda toplumsal yapı değişmeğe ve kitleler uyanmağa başlayınca yönetimde etkin bulunan çevreler bu durumdan rahatsız oldular. Ve önce Köy Enstitüleri daha sonra da Halkevleri devlet eliyle kapatıldı. Halk eğitimi alanında kısa zamanda çok önemli çalışmalar yapan bu kuruluşların kapatılması geriye doğru bir adım oldu. Başlayan seferberlik yarım kaldı. Ne var ki, Türk eğitim ve kültür yaşamında uzun süre etkin olacak bir kuşak gene de gelişti. İleri doğru daha sonraki gelişmeleri toplum olarak bu kuşağa borçluyuzdur. Halkevlerinin kapatılmasıyla doğan boşluk devletin resmî kuruluşları olarak Halk Eğitim Merkezleri ile doldurulmak istendi. Daha sonra Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü kuruldu ve Halk Eğitimi Merkezleri bu genel müdürlüğe bağlandı. Ayrıca illerde Halk Eğitimi Başkanlıkları açıldı ve daha sonraki yıllarda da mektupla öğretim çalışmalarına başlandı.

Günümüzde devletin yürüttüğü halk eğitimi çalışmalarını üç ana başlıkta toplamak mümkündür. Meslekî yaygın eğitim faaliyetleri, okuma - yazma ve temel eğitim faaliyetleri, ve son olarak da ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeleri sağlayıcı, boş zamanları değerlendirici çalışmalar. Bu çalışmaları Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Ticaret ve Turizm Öğretim Genel Müdürlüğü Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü ve Boş Zamanları Değerlendirme Genel Müdürlüğü gibi kuruluşlar yürütmektedir.

Halk eğitimi ile doğrudan doğruya uğraşan Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü'dür. 1956 yılında kurulan bu genel müdürlük çok

yönlü çalışmalar içerisinde. Okuma - yazma ve temel eğitim çalışmalarını, çeşitli gelişmelere uygunluk sağlayıcı ve boş zamanları değerlendirici anlayış ve alışkanlıkları kazandırıcı kültürel ve toplumsal eğitim çalışmalarını niteliğinde başlıca üç grupta toplanabilmektedir. Biçki-dikiş, daktilo, el sanatları, muhasebe, radyo ve TV, elektrik, ve çeşitli meslek kursları yapılan başlıca kurs konularıdır. Meslekî ve teknik eğitim kurumlarının düzenlediği kursları Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün de yapması, ikilemelere ve kaynak israfına yol açmaktadır.

Bugün Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak her ilde halk eğitimi başkanlığı, 487 ilçede halk eğitim merkezi, 1300 köyde eğitim odası çalışmalarını yapmaktadır .Bu örgütün şimdiye kadar ki çalışmalarını istenen düzeye ulaşamamış, bürokrasinin dar kalıpları arasına sıkışıp kalmış, değişen hükümetlere göre esneklik gösterildiğinden düzenli ve istikrarlı bir program gerçekleştirilememiştir.

Ayrıca çok geniş kapsamlı olan halk eğitimi hizmetlerinin bir kısmının diğer devlet kuruluşlarınca da yürütüldüğü gözönüne alınırsa arada eşgüdüm ve işbirliği noksanlığı bulunduğuna ve bu nedenle hizmetlerde gereksiz yinelenmelere ve enerji, zaman yitimlere yol açtığı, verimin giderek düştüğü anlaşılmaktadır. Devlet örgütünü içerisinde Millî Eğitim Bakanlığının değişik bölümleri başta olmak üzere, bakanlıkların, bölgesel yönetimlerin, özerk akademik kuruluşların, özel kurumların, kamu ekonomik kuruluşlarının da halk eğitimine dönük çalışmalarını günümüzde sürdürülmektedir. Her kuruluş kendi konusu ile ilgili eğitimi kendi görevi saydığından tüm bu hizmetleri tek elden planlamak ve yürütmek ülke koşulları açısından olanaksız görülmektedir.

Üniversitelerin ise halk eğitimi çalışmalarına girmemesi dikkat çekicidir. Türkiye'de halka açık üniversite uygulaması gelişmiş ülkelerdeki gibi bir an önce gerçekleştirilmelidir. Üniversite kapıları her saat halka açık olmalı, kitaplıklardan herkes yararlanmalı, halk için konferanslar verilmeli, çalışanlar için gece eğitimi yapılmalı, kısacası atıl kapasite harekete geçirilmelidir.

Devletin halk eğitimi çalışmalarını yanında diğer örgütlerin, kitle kuruluşlarının, sendikaların ve gönüllü kuruluşların da halk eğitimi çalışmalarını vardır. Bu alan da çalışan en büyük gönüllü kuruluş Halkevleridir. İkinci kez kurulduktan sonra, onbeş yıl içinde yurt düzeyinde örgütlenerek 530 şubelik bir genişleme göstermiş, kitlelerin demokratik bilince ulaşması örgütlenmenin gerekliliğinin anlaşılmasını sağlamış ve Halkevleri yeniden güçlü bir kuruluş düzeyine ulaşmıştır. Halk eğitimi, köycülük, kitaplık ve yayın, plastik

sanatlar, müzik, tiyatro ve sinema, folklor, spor ve turizm kollarından oluşan Halkevleri evre halkının gönüllü çalışmalarının seferber edilmesinde, yönlendirilmesinde, kitlelerin bu kolların ilgi alanları doğrultusunda eğitilmelerinde yoğun çalışmalar göstermişlerdir. Tüm bu çalışmalara karşın parasal koşulların yetersizliği, yersizlik, devlet desteğinden yoksunluk ve hatta devlet kuruluşlarının olumsuz baskıları Halkevlerinin çalışmalarının istenen düzeye ulaşmasını engellemiştir.

Halkevlerinin yanısıra bu alanda gönüllü çalışan ikinci kuruluş Halk Eğitimi ve Sosyal Geliştirme Derneği'dir. 1958 yılında kurulan bu dernek günümüze kadar kısıtlı olanaklarla 36 yerde şube aabilmiştir. Tüzüğünde halkın eğitimini halk arasında ahlk ilkelere geliştirilmesini halk arasında karşılıklı yardım düşüncesini güçlendirmek ulusal birliği ve gelenekleri savunarak sosyal gelişmeyi sağlamak amacıyla olduğu belirtilen bu dernek de parasal koşuların yetersizliği nedeniyle yaygın ve etkin bir örgütlenmeye kavuşamamıştır. Okuma-yazma, biçki-dikiş, yabancı dil, folklor, dokumacılık, müzik kursları açılmış ve şubelere kitap dergi gönderilmiştir. "Bütün Türkiye bir okuldur" parolası ile yola çıkan dernek hemen her konuda halkın eğitilmesi için çalışmalarını sürdürmektedir.

Halk eğitimini başlıca amaç edinen bu iki derneğin yanısıra, Köylü Derneği, Köy ğretmenleriyle Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği, Türk Eğitim Derneği, Halk Bilgisi Derneği gibi derneklerin doğrudan, diğer bazı derneklerin ise (rneğin El Sanatları Derneği) dolaylı olarak halk eğitimine dönük çalışmaları vardır. Bu alışmalar derneklerin parasal güçsüzlükleri nedeni ile çok zayıf düzeyde yürütülmüş ya da bölgesel kalmış ve toplumsal bir etkinliğe kavuşamamıştır.

Gönüllü kuruluşların yanısıra sendikalar ve meslek kuruluşları ve diğer demokratik kitle kuruluşlarının halk eğitimi çalışmaları vardır. Her rgt kendi alanında çeşitli kurslar, seminerler ve diğer başka çalışmaları yürütmektedir. Ne var ki bunların içinde en planlı ve disiplinli olanı sendikaların yürüttüğü eğitim programlarıdır. İşçinin mesleksen toplumsal ve siyasal bilinçlenmesine yönelik bu çalışmalar da sendikalar düzeyinde yapıldığından üst düzeyde planlanması ve çalışmalar arasında bir eşgüdüm sağlanması olanaksızlaşmaktadır. Sendika ve örgüt yönetimlerinin politik yaklaşımları yürütülen eğitim programlarının içeriğini de belirlemektedir. Bu durum da Türkiye koşullarında işçiye koşullara uygun tek tip bir eğitim verilmesini olanaksız kılmaktadır. Türk toplumunun toplumsal, ekonomik ve politik yapısını, sorunlarını anlatmak yaklaşımı giderek örgütlerde yaygınlaşmaktadır.

SORUNLAR VE ÖNERİLER

1. Devlet örgütü içinde halk eğitimi çalışmaları arasında eş-güdüm ve işbirliği sağlanmalı ve bu amaçla Bakanlıklararası Halk Eğitimi Komitesi kurulmalıdır.

2. Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü günün koşullarına uygun olarak yeniden düzenlenmelidir. Hizmetlerde bütünlük sağlamak amacıyla Halk Eğitimi konusunda çalışan meslekî yaygın eğitim müdürlüklerinin hepsi Halk Eğitimi Genel Müdürlüğüne bağlanabilir.

3. Halk Eğitimi hizmetlerini, bürokratik mekanizmadan kurtarmak ve gece-gündüz işlerlik kazandırabilmek için bağımsız bir Halk Eğitimi Kurumu (HEK) kurulabilir.

4. Halk Eğitimi hizmetlerini uygulayabilecek nitelikte elemanı hizmet öncesinde ve hizmet içinde yetiştirmek amacıyla Eğitim Fakültesine bağlı Halk Eğitimi Yüksek Okulu açılabilir.

5. Devletin halk eğitimi konusunda çalışmalar yapan kuruluşları ile gene bu alanda gönüllü olarak çalışan dernekler arasında bir işbirliği kalkınma planları çerçevesinde sağlanmalı ve bu işbirliğini, eşgüdümü sağlamak üzere resmî ve gönüllü her kuruluştan gelecek birer temsilciden oluşacak "Halk Eğitimi Konseyi" kurulmalıdır.

6. Halk eğitimi sorunlarının geniş bir şekilde tartışılacağı bir Halk Eğitimi Kurultayı tüm resmî ve gönüllü kuruluşların katılmasıyla toplanmalıdır.

7. Halk Eğitimi çalışması yapan gönüllü kuruluşların devlet tarafından desteklenmeleri sağlanmalı, bu kuruluşlara yaptıkları çalışmalar oranında devlet bütçesinden para yardımı her yıl düzenli olarak yapılmalı, fon kurulmalı halk eğitim merkezlerinin il ve ilçelerdeki salonları gönüllü kuruluşların eğitim çalışmaları için ayrılmalıdır.

8. Her Bakanlık kendi konusu ile ilgili halk eğitimi çalışması yapan gönüllü kuruluşa özel destek ve olanak sağlamalı, devletin böylece halka açılması sağlanmalıdır.

9. Halk eğitimi çalışmaları geniş çapta üretime dönük olarak planlanmalı, kurs ve seminerleri başarı ile bitirenlere bir meslek alanında çalışabilmesini sağlayacak sertifika verilmelidir.

10. Radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarında halk eğitimine öncelik tanınmalıdır. Bu konuda ön araştırmalar hazırlanmalı, kamuoyu yoklamaları yapılmalıdır. TRT tüm eğitim kuru-

luşları ile işbirliği yaparak programlar düzenlemelidir. Televizyon-
da yalnız eğitim yapacak ikinci bir kanal açılmalıdır.

11. Dernekler Yasası gönüllü kuruluşların eğitim çalışmalarını kolaylaştırıcı yönde değiştirilmelidir.

12. Halk Eğitimi Yasası hazırlanmalı ve bir an önce çıkarılmalıdır. Bu yasada sistematik bir örgütlenme modeli getirilmeli, tüm resmî ve gönüllü kuruluşların eğitim çalışmaları yapmaları zorunlu kılınmalıdır.